

ВАРІАТИВНІ СТРАТЕГІЇ ВПРОВАДЖЕННЯ СИСТЕМИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ ДО СТАЛОГО РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНИХ ГРУП

© Кабусь Н.Д., 2017
<http://orcid.org/0000-0003-3665-8501>
<http://doi.org/10.5281/zenodo.575915>

У статті обґрунтовано суть системи підготовки майбутніх соціальних педагогів до сталого розвитку соціальних груп, розкрито її інваріантні складові, зокрема, технологію відповідної підготовки майбутніх фахівців (з етапами: професійно-мотиваційним, розвивально-діяльним, рефлексивно-творчим) й педагогічні умови, що забезпечують її ефективність. З метою перевірки впливу різних засобів на сформованість мотиваційно-ціннісного, теоретичного, практично-творчого й особистісно-рефлексивного компонентів готовності майбутніх соціальних педагогів до діяльності зі стимулювання соціальних груп до сталого розвитку розроблено варіативні стратегії впровадження системи підготовки фахівців в досліджуваному напрямі. Відповідно до першої стратегії, формування готовності майбутніх соціальних педагогів до соціально-педагогічної діяльності зі сталого розвитку соціальних груп здійснювалося в процесі вивчення циклу професійно-орієнтованих дисциплін протягом всього періоду навчання за програмами, збагаченими досліджуваною проблематикою. Друга стратегія, окрім цього, передбачала реалізацію спецкурсу “Соціально-педагогічна діяльність зі сталого розвитку соціальних груп”. За третьою стратегією, поряд із цим, здійснювалася спеціальна організація позааудиторної виховної і волонтерської активності студентів шляхом їх залучення до діяльності гуртка «Волонтер» і Театру-студії соціально-педагогічної клоунади як інноваційної форми підготовки майбутніх фахівців.

Ключові слова: сталий розвиток, соціальна група, майбутні соціальні педагоги, система підготовки, варіативні стратегії.

Кабусь Н.Д. Вариативные стратегии реализации системы подготовки будущих социальных педагогов к устойчивому развитию социальных групп.

В статье обоснована суть системы подготовки будущих социальных педагогов к устойчивому развитию социальных групп, раскрыты ее инвариантные составляющие, в частности, технология соответствующей подготовки будущих специалистов (с этапами: профессионально-мотивационным, развивающе-деятельностным, рефлексивно-творческим) и педагогические условия, обеспечивающие эффективность такой подготовки. С

целью проверки влияния различных средств на сформированность мотивационно-ценностного, теоретического, практически-творческого и личностно-рефлексивного компонентов готовности будущих социальных педагогов к деятельности по стимулированию социальных групп к устойчивому развитию, разработаны вариативные стратегии реализации системы подготовки специалистов в исследуемом направлении. Согласно первой стратегии, формирование готовности будущих социальных педагогов к социально-педагогической деятельности по устойчивому развитию социальных групп осуществлялось в процессе изучения цикла профессионально-ориентированных дисциплин в течение всего периода обучения по программам, обогащенными исследуемой проблематикой. Вторая стратегия, помимо этого, предусматривала реализацию спецкурса «Социально-педагогическая деятельность по устойчивому развитию социальных групп». В соответствии с третьей стратегией, наряду с вышеперечисленным, осуществлялась специальная организация внеаудиторной воспитательной и волонтерской активности студентов путем их вовлечения в деятельность кружка «Волонтер» и Театра-студии социально-педагогической клоунады как инновационной формы подготовки будущих специалистов.

Ключевые слова: устойчивое развитие, социальная группа, будущие социальные педагоги, система подготовки, вариативные стратегии.

Kabus N. Variational strategies for implementation of the system of future social workers' training to sustainable development of social groups.

The article substantiates the essence of the system of future social workers' training for sustainable development of social groups. The invariant components of this system have been revealed. They are the technology of the training of future specialists in this direction (with stages: professional and motivational, developmental and activity-oriented, reflexive and creative) and pedagogical conditions ensuring its efficiency. There have been developed variational strategies of the implementation of the system of future social workers' training in the direction under the study in order to test the influence of various means on forming motivational, theoretical, practical and creative, personal and reflective components of future social workers' willingness to stimulate social groups towards sustainable development. According to the first strategy, the formation of future social workers' readiness for social and pedagogical activities with the purpose to provide sustainable development of social groups was realized in the process of studying the cycle of professionally-oriented disciplines during all the period of the training on programs enriched by the problems of sustainable development. In addition, the second strategy foresaw the implementation of a special course 'Social and pedagogical activities for sustainable development of social groups'. The third strategy, along with mentioned above, included special organization of out-of-class educational activity and volunteering of students through their involvement in the activity of the group 'Volunteer' and the studio theater of social and educational clowning which is an innovative form of future specialists' training.

Key words: sustainable development, social group, future social workers, system of training, variational strategies.

Постановка проблеми. Реалізація стратегії сталого розвитку цивілізації, яка визнана ключовою для XXI століття й передбачає збалансований екологічний, економічний і соціальний прогрес світової спільноти протягом тривалого часу, збереження умов існування людського суспільства, цілісності й життєздатності біосфери, стабільності соціальних і культурних систем та їх подальше поліпшення, потребує об'єднання, консолідації зусиль різних соціальних груп – зокрема дітей, молоді, дорослих, сім'ї, громади, нації як ключових ланок забезпечення сталості в усіх напрямках суспільного розвитку, оскільки вирішення глобальних проблем людства не може бути досягнуте зусиллями окремих особистостей [1, С. 270-278]. Проте нині означені групи самі не відрізняються гармонійністю власного існування. Значна кількість проблемних соціальних груп, а також кризові явища, характерні для дітей, молоді, дорослих, сім'ї, громади як важливих груп, що становлять основну соціальну структуру суспільства й визначають вектор його розвитку, зумовлюють актуальність переведення соціальних груп на рівень сталого розвитку, під яким розуміємо стійкий гармонійний прогрес соціальної спільноти на засадах гуманізму, позитивної соціальної взаємодії та солідарності, здатності до само- і взаємодопомоги, самовідновлення й удосконалення, а також спільної продуктивної діяльності, соціальної творчості з метою покращення власного та суспільного буття [2, С. 356].

Вагомий внесок у вирішення означених проблем можуть зробити фахівці соціальної сфери – соціальні педагоги та працівники як спеціалісти, котрі у професійній діяльності взаємодіють з представниками різних соціальних груп – як позитивно спрямованих, так і проблемних та «груп ризику», реалізуючи соціальну й виховну політику держави. У зв'язку з цим, підготовка майбутніх соціальних педагогів до професійної діяльності зі стимулювання соціальних груп до сталого розвитку є завданням безсумнівної актуальності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Водночас, здійснений нами аналіз численних наукових, монографічних видань, дисертаційних досліджень свідчить, що соціально-педагогічний аспект проблеми сталого розвитку окремо не розробляється, що свідчить про неналежне використання потенціалу

соціально-педагогічної науки в цьому напрямі. Проведені нами опитування студентів старших курсів, спеціалістів центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, соціальних педагогів загальноосвітніх навчальних закладів також підтвердили, що вони не готові повною мірою до реалізації розвивального вектору соціально-педагогічної діяльності, а тим більше – стимулювання до сталого розвитку представників різних соціальних груп – зокрема, недостатньо усвідомлюють суть такого розвитку, його закономірності, особливості управління сталим розвитком соціальної групи, відчують труднощі при проектуванні ефективних засобів, що сприяли б цілісному прогресивному розвитку її представників, загалом неналежною мірою осмислюють власну місію щодо соціального виховання й розвитку людини як суб'єкта, здатного до відповідального життє- і культуро творення [3, С. 84]. Все це потребує розробки й реалізації цілісної системи підготовки майбутніх соціальних педагогів відповідно до вимог і викликів сьогодення.

Метою статті є висвітлення суті системи підготовки майбутніх соціальних педагогів до сталого розвитку соціальних груп й обґрунтування варіативних стратегій її впровадження для перевірки ефективності впливу різних засобів такої підготовки на сформованість компонентів готовності майбутніх соціальних педагогів до діяльності в досліджуваному напрямі.

Виклад основного матеріалу. З метою формування готовності майбутніх фахівців до розробки й реалізації цілісної системи соціально-педагогічної діяльності зі стимулювання соціальних груп до сталого розвитку нами було розроблено систему підготовки майбутніх соціальних педагогів до діяльності в цьому напрям. Така система є сукупністю концептуально-цільової, змістово-структурної, процесуально-технологічної й моніторингово-корегувальної підсистем й характеризується взаємодоповненням навчальної, виховної, науково-дослідницької, самоосвітньої, волонтерської, практичної діяльності в досліджуваному напрямі, що забезпечує синергетичний ефект і сприяє переведенню майбутніх соціальних педагогів на рівень сталого розвитку й саморозвитку (духовно-морального, особистісно-соціального, професійно-творчого), забезпечуючи набуття ними дієвої здатності реалізовувати розвивальний вектор соціально-педагогічної діяльності. Важливими інваріантними складовими такої системи є відповідна технологія підготовки майбутніх фахівців й педагогічні умови, що забезпечують її ефективність.

Так, технологія підготовки майбутніх соціальних педагогів до професійної діяльності зі сталого розвитку соціальних груп є сукупністю етапів (професійно-мотиваційного, розвивально-діяльнісного, рефлексивно-творчого) й відповідних цим етапам засобів, які забезпечують організацію, управління цим процесом, налагодження спілкування і взаємодії його суб'єктів у всіх видах діяльності у вищому навчальному закладі, що гарантує досягнення визначеної мети – формування готовності майбутніх соціальних педагогів до діяльності в досліджуваному напрямі, а також вихід самих фахівців на рівень сталого розвитку й саморозвитку.

Метою професійно-мотиваційного етапу є формування стійкої професійної спрямованості майбутніх фахівців на здійснення соціально-педагогічної діяльності зі стимулювання соціальних груп до сталого розвитку, що потребує формування позитивної мотивації та стійкого інтересу студентів до вирішення проблеми сталого розвитку засобами соціально-педагогічної діяльності. Означений етап передбачав залучення студентів до рефлексивного осмислення проблем і викликів, що стоять перед сучасною цивілізацією, причин їх виникнення; ознайомлення з: футурологічними прогнозами щодо її подальшого розвитку, суттю сталого розвитку, взаємозалежністю його рівнів, значенням сталості розвитку для ефективної життєдіяльності й прогресивної динаміки людини та суспільства; стимулювання майбутніх фахівців до: усвідомлення власної місії, ролі особистості і соціальних груп в реалізації стратегії сталого суспільного розвитку, розуміння проблем, які існують на різних рівнях розвитку – особистості, соціальної групи, суспільства, цивілізації, труднощів соціалізації різних соціальних груп, важливості й невідкладності організації цілеспрямованої діяльності, зокрема соціально-виховної для забезпечення сталого прогресивного розвитку різних соціальних суб'єктів.

Розвивально-діяльнісний етап орієнтовано на здобуття майбутніми фахівцями системи теоретичних, технологічних, методичних знань, розвиток конструктивних, проєктивних, комунікативних, креативних, організаційних умінь студентів, оволодіння ними способами, прийомами, технологіями соціально-виховної, превентивної, корекційної, реабілітаційної діяльності в контексті сталого розвитку соціальних груп в процесі вивчення професійно-орієнтованих дисциплін. Означений етап забезпечує здобуття досвіду діяльності зі стимулювання до сталого розвитку дітей та молоді в різних

соціальних сферах в процесі соціально-виховної, практичної, волонтерської діяльності; формування установки на професійно-творче вдосконалення.

Рефлексивно-творчий етап націлено на поглиблення, узагальнення й систематизацію, творче застосування знань студентів у галузі управління сталим розвитком представників різних соціальних груп; подальше вдосконалення системи професійних вмінь; формування здатності розробляти й реалізовувати цілісну систему соціально-педагогічної діяльності зі сталого розвитку різних соціальних груп з урахуванням їх специфіки; залучення студентів до активної пошукової, творчої, науково-дослідницької діяльності з метою розробки і реалізації власних програм і проєктів, створення соціальної реклами для стимулювання до сталого розвитку представників різних соціальних груп; рефлексію власного досвіду, готовності до професійної діяльності в контексті дослідження, визначення перспектив подальшої роботи в цьому напрямі; екстеріоризацію професійно-творчих досягнень студентів.

Проведений нами аналіз наукової літератури й власного досвіду викладацької діяльності дозволив виявити педагогічні умови, що забезпечують ефективність підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери до сталого розвитку соціальних груп. Такими умовами є: 1) інтеграція ідеї сталого розвитку зі змістом вищої соціально-педагогічної освіти протягом усього періоду навчання, що забезпечує цілісність та безперервність процесу відповідної підготовки майбутніх фахівців на різних етапах їхнього особистісно-професійного становлення; 2) створення духовного-насиченого розвивально-творчого середовища у вищому навчальному закладі з метою формування у майбутніх соціальних педагогів умінь створювати відповідне середовище в процесі професійної діяльності для активізації духовно-творчого, особистісно-соціального, суб'єктного розвитку представників різних соціальних груп; 3) посилення практичної спрямованості підготовки майбутніх фахівців, їх активне залучення до розробки конкретних засобів стимулювання до сталого розвитку представників різних соціальних груп на заняттях, а також до організації соціально-виховної діяльності в закладах соціального спрямування, що забезпечує здобуття досвіду професійної творчості в соціальній сфері й досвіду налагодження соціального партнерства з іншими суб'єктами соціально-педагогічної діяльності, різними інституціями для подальшого його використання у професійній діяльності; 4) стимулювання

студентів до самоорганізації і самоуправління власною діяльністю й розвитком (духовно-ціннісним, особистісно-соціальним, професійно-творчим), що забезпечує їхнє становлення як активних суб'єктів професійної діяльності в досліджуваному напрямі, здатних діяти в напрямі стимулювання до сталого розвитку представників різних соціальних груп з метою їх подальшого просування на рівень саморозвитку й самоуправління.

Водночас, з метою перевірки впливу різних засобів на динаміку сформованості мотиваційно-ціннісного, теоретичного, діяльнісно-творчого й особистісно-рефлексивного компонентів готовності соціальних педагогів до діяльності зі сталого розвитку соціальних груп було розроблено варіативні стратегії впровадження наведеної системи підготовки майбутніх фахівців.

Відповідно до першої стратегії, формування готовності майбутніх соціальних педагогів до сталого розвитку соціальних груп здійснювалося в процесі вивчення циклу професійно-орієнтованих дисциплін протягом всього періоду навчання за програмами, які були розроблені з метою розширення й поглиблення знань у галузі забезпечення сталого розвитку представників різних соціальних груп. З метою формування вмінь проектувати зміст та здійснювати різні види соціально-педагогічної діяльності в контексті їх сталого розвитку до програм професійно-орієнтованих навчальних дисциплін (зокрема, «Вступ до спеціальності», «Соціальна педагогіка», «Історія та теорія соціального виховання», «Основи професійної творчості у соціальній сфері», «Соціалізація особистості», «Менеджмент соціально-педагогічної діяльності», «Соціально-педагогічна діяльність в закладах освіти», «Соціально-педагогічна діяльність з дитячими та молодіжними організаціями», «Соціально-педагогічне проектування», «Технології соціально-педагогічної роботи», «Педагогіка сімейного виховання», «Соціальний супровід сім'ї», «Рекламно-інформаційні технології», «Соціально-педагогічна робота у сфері дозвілля», «Соціально-педагогічна профілактика деліквентної поведінки», «Соціальна молодіжна політика») на основі дидактично обґрунтованих схем було введено проблематику сталого розвитку шляхом: забезпечення набуття оптимального обсягу відповідних знань та вмінь з урахуванням міждисциплінарних зв'язків, наступності, системності й цілісності їх формування; передбачення можливостей узагальненого введення знань на початку та наприкінці вивчення дисципліни; визначення можливостей і ролі навчальної дисципліни для

забезпечення сталого прогресивного розвитку особистості, соціальної групи, суспільства, сучасної цивілізації в цілому.

За другою стратегією, окрім наведеного, передбачалося введення до варіативної частини навчального плану розробленого автором спецкурсу «Соціально-педагогічна діяльність зі сталого розвитку соціальних груп» (IV курс), спрямованого на поглиблення, систематизацію й узагальнення знань студентів, розвиток їхніх умінь розробляти систему діяльності зі стимулювання до сталого розвитку різних соціальних груп. Реалізація спецкурсу передбачала використання проблемно-розвивальних, дослідницьких, практико-орієнтованих форм і методів навчання, а саме: проблемних лекцій; евристичних бесід («Сталий розвиток як світоглядна ідеологія майбутнього», «Діалектичний взаємозв'язок сталості розвитку особистості, соціальної групи, суспільства», «Бар'єри на шляху сталого прогресивного розвитку особистості, соціальної групи, суспільства»); семінарів-дискусій («Людина – творець свого життя, своєї долі. Можливості та обмеження», «Чи дійсно людина є творцем власного та суспільного життя?», «Еволюція системи поглядів на сталий розвиток людини та суспільства в історії світової та вітчизняної наукової думки», «Закони і закономірності сталого розвитку людини, соціальної групи, суспільства», «Методологічні засади соціально-педагогічної діяльності зі сталого розвитку соціальних груп», «Особливості управління сталим розвитком соціальної групи»); мозкових штурмів («Способи розвитку суб'єктності особистості», «Шляхи розвитку соціальної відповідальності», «Засоби розвитку особистості як відповідального соціального суб'єкта, представника вікової спільноти, сім'ї, громади, нації, суспільства, цивілізації») та ін.

Зміст спецкурсу передбачав опанування студентами технологією соціально-педагогічної діяльності зі стимулювання соціальних груп до сталого розвитку, що передбачала реалізацію взаємопов'язаних етапів (мотиваційно-ціннісного, розвивально-діяльнісного, етапу саморозвитку й самоуправління), спрямованих на організацію діяльності зі стимулювання соціальних груп до сталого розвитку, резонансне управління розвитком соціальної групи з метою поступового переведення її представників на рівень самоорганізації й самоуправління, налагодження спілкування, взаємодії представників різних соціальних груп для взаємодопомоги й спільної діяльності з метою здійснення позитивних змін у бутті. З урахуванням означеної технології стимулювали

студентів до розробки цілісної системи соціально-педагогічної діяльності зі стимулювання різних соціальних груп до сталого розвитку з урахуванням їх специфіки, основних завдань, проблем та суперечностей розвитку; створення і реалізація комплексних цільових програм залучення виховного потенціалу соціуму – організації спільної діяльності представників соціальних служб, закладів культури та освіти, позашкільних установ, громадських, волонтерських організацій з метою актуалізації внутрішніх ресурсів особистості, соціальних груп для їх стимулювання до сталого розвитку, самореалізації як у власних інтересах, так і на користь суспільства.

За третьою стратегією, поряд з усім вищезазначеним, здійснювалася спеціальна організація позааудиторної виховної і волонтерської активності студентів шляхом їх залучення до діяльності гуртка «Волонтер» і створеного спільно зі студентами Театру-студії соціально-педагогічної клоунади. Так, діяльність гуртка було спрямовано на: формування стійкої мотивації студентів до волонтерської діяльності на підґрунті усвідомлення її значущості для сталого розвитку особистості, суспільства, самих волонтерів; ознайомлення з волонтерським рухом у світі та ХНПУ імені Г.С. Сковороди; специфікою організації волонтерської діяльності у різних соціальних сферах; оволодіння студентами формами, методами, прийомами її здійснення; спільну розробку й реалізацію творчих соціально-виховних розвивальних заходів у закладах соціально-педагогічного спрямування (зокрема, свят, театралізованих вистав, конкурсів, квестів, колективних творчих справ), спрямованих на активізацію духовно-творчого потенціалу дітей, їх стимулювання до свідомої життєтворчості, формування як суб'єктів і творців власного життя, що передбачало залучення студентів-активних волонтерів старших курсів до роботи гуртка з метою передачі власного досвіду волонтерської діяльності, підсилення мотивації до її здійснення, розробки змісту соціально-виховних заходів.

Особливостями організації діяльності театру соціально-педагогічної клоунади як інноваційного засобу підготовки майбутніх фахівців й водночас нетрадиційного засобу соціально-виховної, волонтерської діяльності студентів були: різновіковий склад студентської аудиторії (участь майбутніх соціальних педагогів 1-5 курсів з метою їх духовно-творчого взаємозбагачення), залучення студентів інших спеціальностей до діяльності театру; налагодження взаємодії з викладачами та студентами театрального факультету Харківської державної

академії культури, дитячою цирковою студією, відвідування тренінгових занять і майстер-класів з основ акторської, сценічної майстерності, майстерності клоунади; спільна творча діяльність студентів, їх стимулювання до професійної, художньої, соціальної творчості з метою створення вистав-мініатюр, що дозволяють протягом однієї постанови продемонструвати перетворення головного героя з невдахи на цілеспрямованого впевненого оптиміста, сприяють ствердженню цінностей добра, взаємодопомоги, злагоди, взаєморозуміння, спонукають присутніх до саморозвитку, свідомої життєтворчості й виявлення себе через позитивні вчинки.

Відзначимо: підготовка майбутніх фахівців до сталого розвитку соціальних груп за всіма стратегіями передбачала залучення різних соціальних суб'єктів, у тому числі студентів, до створення духовно-насиченого розвивально-творчого середовища в навчально-виховному процесі, що сприяло глибшому розумінню майбутніми фахівцями значущості професії й власної місії в суспільстві, усвідомленню творчої природи професійної діяльності, стимулювало до особистісного й професійно-творчого вдосконалення, забезпечувало формування стійкої установки на здобуття професійних знань, набуття професійної майстерності для здійснення соціально-педагогічної діяльності на творчому рівні.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Таким чином, підготовка майбутніх соціальних педагогів до професійної діяльності зі стимулювання соціальних груп до сталого розвитку є завданням безсумнівної актуальності в умовах сьогодення. З метою його вирішення було розроблено цілісну систему підготовки майбутніх соціальних педагогів в цьому напрямі, що реалізується у всіх видах діяльності у вищому навчальному закладі й забезпечує організацію й управління професійним становленням майбутніх фахівців, їхній поступовий вихід на рівень самоорганізації й самоуправління власною діяльністю, набуття дієвої здатності розробляти й реалізовувати систему соціально-педагогічної діяльності зі стимулювання до сталого прогресивного розвитку представників різних соціальних груп. Розкрито інваріантні складові цієї системи, зокрема, технологію відповідної підготовки майбутніх фахівців (з етапами: професійно-мотиваційним, розвивально-діяльнісним, рефлексивно-творчим) й педагогічні умови, що забезпечують її ефективність. З метою перевірки впливу різних засобів на сформованість

мотиваційно-ціннісного, теоретичного, практично-творчого й особистісно-рефлексивного компонентів готовності майбутніх соціальних педагогів до діяльності зі стимулювання соціальних груп до сталого розвитку розроблено варіативні стратегії впровадження системи підготовки фахівців в досліджуваному напрямі (що передбачали, зокрема, здійснення такої підготовки в процесі вивчення циклу професійно-орієнтованих дисциплін протягом всього періоду навчання; реалізацію спецкурсу “Соціально-педагогічна діяльність зі сталого розвитку соціальних груп”; спеціальну організацію позааудиторної виховної і волонтерської активності студентів шляхом їх залучення до діяльності гуртка «Волонтер» і Театру-студії соціально-педагогічної клоунади як інноваційної форми підготовки майбутніх фахівців.

Перспективою подальших досліджень у цьому напрямі є висвітлення результатів впровадження варіативних стратегій реалізації системи підготовки майбутніх соціальних педагогів до сталого розвитку соціальних груп.

Література

1. Agenda 21: United Nations Conference on Environment and Development. Rio de Janeiro, Brazil, June 3-14, 1992, 351 p. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/Agenda21.pdf>.

2. Кабусь Н. Д. Методологічні засади підготовки майбутніх соціальних педагогів до сталого розвитку соціальних груп // Основи сучасної педагогіки: монографія / за заг. ред. Т. О. Дмитренко. – Херсон: ПП Вишемирський, 2016. – С.353-428.

3. Kabus N. The Use of Activity-Based Approach as Methodological Basis of Prospective Social Workers' Training to Sustainable Development of Social Groups in Ukraine / N. Kabus // International Letters of Social and Humanistic Sciences : [scientific journal]. – Bach, 2016. – Vol. 72. – P. 83-90.